

—JOAN VINYES—
**MEMÒRIES
D'UN CAPELLÀ
APÒSTATA**

TEMPS D'AHIR

ec

MEMÒRIES D'UN
CAPELLÀ APÒSTATA

TEMPS D'AHIR / 2

—JOAN VINYES—

MEMÒRIES
D'UN CAPELLÀ
APÒSTATA

CURADOR: JOSEP M. VINYES VILÀ

eg

EDITORIAL GAVARRES

Memòries d'un capellà apòstata

© Del text: Hereus de Joan Vinyes Miralpeix

© Del pròleg: Sebastià Janeras

© D'aquesta edició: Editorial Gavarres

Germà Agustí, 1

17244 Cassà de la Selva

www.grupgavarres.cat

Disseny de la col·lecció: Grup Gavarres

Fotografia de coberta: Joan Lassús (Arxiu Històric de l'Escala)

Assessorament lingüístic: Carme Xifre

Imprès a la UE

Tiratge: 600 exemplars

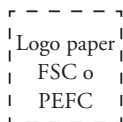
Aquest llibre s'ha imprès amb paper Munken Pure Rough
i ha estat compaginat amb la tipografia Garamond.

DL: Gi-464-2026

ISBN: 978-84-19292-49-0

Primera edició: març de 2026

Qualsevol forma d'explotació d'aquesta obra, en especial la seva reproducció, distribució, comunicació pública o transformació, només es pot dur a terme amb l'autorització dels seus titulars, llevat excepció prevista per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centre Espanyol de Drets Reprogràfics) si necessiteu fotocopiar, escanejar, distribuir o posar a disposició algun fragment d'aquesta obra (www.cedro.org; 91 702 19 70 / 93 272 04 47).

A la Maria Assumpció

PROEMI

Amb en Joan Vinyes ens vam conèixer l'any 1974, a l'entorn d'Enciclopèdia Catalana, on jo era cap de redacció de la secció universal i ell hi arribà formant part d'un petit equip de reforç. Ben aviat vaig apreciar la seva capacitat de treball, els seus coneixements i la fermesa del seu pensament, i en nasqué una amistat ben cordial, estesa també a la seva esposa Maria Assumpció.

Com a director de la col·lecció 'Clàssics del Cristianisme', patrocinada per la Facultat de Teologia de Catalunya i la Fundació Enciclopèdia Catalana, vaig tenir el goig de comptar novament amb la col·laboració d'en Joan. De fet, va fer dues traduccions ben significatives, totes dues escrites en llatí. Una és l'obra principal de Calví, *Institució de la religió cristiana*, traducció publicada el 1991 (Clàssics del Cristianisme, 26) i podria representar el llarg període de la vida d'en Joan en què, abandonant l'Església catòlica, abraçà el protestantisme, encara que no pròpiament en el corrent del calvinisme, sinó en el si de l'Església Espanyola Reformada Episcopal, amb vincles amb l'Església Episcopaliana.

L'altra traducció potser respon més a la vida i al pensament d'en Joan. Es tracta d'uns textos del cèlebre predicador florentí Girolamo Savonarola, *Senzillesa de la vida cristiana*, més uns comentaris a dos salms (Clàssics del Cristianisme, 3).

Aquí em permeto una anècdota. El dia de la presentació del llibre, en un acte públic als locals d'Enciclopèdia Catalana,

vaig dir que si Alexandre VI, el papa Borja, que parlava català, hagués pogut llegir la traducció catalana de Joan Vinyes, potser hauria entès millor el pensament i les paraules de Savonarola.

Anècdota a part, potser hi ha un cert paral·lelisme entre Joan Vinyes i Savonarola en la recerca i la proclamació d'una vida cristiana més sincera i més senzilla, més fidel a l'Evangelí. Al Joan no el van cremar a la foguera ni llançar al riu Arno, com Savonarola, però va sofrir, i molt, la incomprensió fins i tot de part de la seva família, com queda escrit en aquest llibre. De fet, hi ha un moment que surt justament aquest tema en una trobada amb el seu pare:

—I, doncs, què? Hauríeu volgut que encara existís la Inquisició per cremar-me a la foguera?

—Tant de bo, fill meu! Tant de bo que encara existís...

A través del seu pas pel catolicisme i pel protestantisme, en Joan cercava sempre la comprensió d'un cristianisme autèntic, plenament fidel a la figura i a l'ensenyament de Jesús. Un Jesús que ell va estudiar a fons, sobretot a través dels evangelis sinòptics, i que va deixar per escrit. «Em sembla —diu en aquestes memòries— haver copsat l'autèntic esperit de Jesús. Jesús tenia una fe extraordinària en Déu. Jo no he estat mai traïdor al meu Jesús, una persona excel·lent que estimava Déu com al seu bon Pare celestial: Déu que és pare de tothom, dels homes i de les dones de totes les religions, indiferentment que hagin estat catalogats pels líders de les respectives religions com a bons o com a dolents.»

I diu encara: «No solament admetia la realitat de l'obra salvífica de Jesús sinó que també considerava vàlida la seva plasmació vivent en una Església sense color i oberta a tothom [...], una Església com la que resava el símbol dit apostòlic, admès per catòlics i protestants: 'Una santa església, catòlica i apostòlica'. Jo encara vaig poder recitar el símbol apostòlic sense violentar la meva consciència.»

En Joan Vinyes, amb el seu gest i amb les conseqüències que se'n van derivar, es va avançar en el temps; ell mateix es presenta com el primer cas de secularització en la Girona en temps del franquisme, un gest que fins i tot tingué un ressò literari. Molts anys després hauria trobat certament un altre ambient, perquè l'abandó de l'exercici sacerdotal i l'elecció d'una vida de família han trobat, en general, la comprensió i l'ajut que a ell li va faltar. De fet, ell mateix ja ho va poder experimentar en l'ajut que va trobar de part del Dr. Narcís Jubany, bisbe de Girona, per a la seva plena secularització i amb el seu matrimoni catòlic plenament reconegut. «La tercera vegada que ens casàvem», diu en Joan: matrimoni protestant (1952), matrimoni civil (1956) i matrimoni catòlic (1967).

Aquestes memòries ens mostren un Joan inquiet, radical, conseqüent, a la recerca d'una autenticitat, d'una fidelitat a la figura de Jesús, tant en l'Eglésia catòlica dels seus orígens i del seu retorn, com en el protestantisme del període intermedi.

Sebastià Janeras

Doctor en Ciències Eclesiàstiques Orientals

NOTA DEL CURADOR

En morir Joan Vinyes Miralpeix, els fills –Joan, Ramon i Josep Maria– ens vàrem fer càrrec de la seva extensa biblioteca i d’una gran quantitat de documents, de cartes i d’escrits de diversa tipologia i índole. Dins d’aquest conjunt de documents, redactats en èpoques diferents, n’hi havia que reflectien l’evolució personal i religiosa de Joan Vinyes, el nostre pare. Jo, com a curador, he aplegat aquest material, l’he seleccionat, l’he organitzat, l’he contextualitzat i l’he completat amb cartes i altres documents personals meus o del meu pare.

En alguns dels escrits, Joan Vinyes va utilitzar pseudònims a l’hora de citar les persones i les viles amb la finalitat de no ferir sensibilitats. Tanmateix, va donar les claus per a la correcta transcripció dels noms perquè «les persones veritablement interessades puguin reconstruir la història amb pèls i senyals». He considerat que han passat força anys des d’aleshores i que val la pena indicar els noms reals, sense pseudònims, a fi de contextualitzar correctament totes les vivències. No ha estat, però, una tasca fàcil.

En alguns casos –pocs– no ha estat possible descobrir el nom real d’algun dels llocs o de les persones que s’hi esmenten. En aquests casos s’ha substituït el nom per un terme genèric o bé s’han utilitzat sigles, sense que necessàriament corresponguin a un nom real.

Quant a les notes del llibre, han estat redactades a fi d’ampliar o de contextualitzar alguna informació. En algun cas la

nota ha estat incorporada directament en el text, talment com si hagués estat redactada per l'autor.

Per acabar, una reflexió. El pas del temps pot endolcir els records, per més dolorosos que hagin pogut ser. Vivències com la guerra, la por de ser represaliat pels comitès revolucionaris pel fet d'ésser seminarista, la deserció, el pas de la frontera, la implantació de la dictadura franquista i les relacions amb l'Església catòlica, l'apostasia o la persecució a què fou sotmès Joan Vinyes podrien semblar a ulls d'avui un seguit d'històries o d'anècdotes. Això seria injust. Hem de contemplar les vivències de Joan Vinyes Miralpeix amb tot el seu component dramàtic i, fins i tot, traumàtic, la qual cosa esperem haver sabut reflectir en aquest llibre.

Josep M. Vinyes Vilà
Editor

INTRODUCCIÓ

Recordo com si fos ara que els diumenges al matí, com a preparació a la missa de les vuit asseguts als dos costats del llit, el pare ens comentava –a l'Àngel i a mi– l'evangeli del dia.

¿Com mai podríem ser traïdors a aquell Jesús que n'omplia les pàgines? Jesús era un santàs, un gran taumaturg, un magistral predicador que deixava bocabadats aquells orgullosos escribes i fariseus que només intentaven posar-li paranys però que ell, coneixedor dels seus pensaments i de les seves males intencions, sabia rebatre magistralment.

El pare ja havia anat a la missa de les sis, la missa dels pagesos i la gent dels pobles de la rodalia d'Anglès –Sant Martí Sapresa, Brunyola, Estanyol, les Serres, Sant Julià del Llor, Bonmatí, la Cellera de Ter, Osor...– que si més no durant l'hivern, els tocava de fer tot o bona part del camí d'anada a Anglès a les fosques.

Després, el pare, metge, començava el seu torn de visites, i els dos germans, en companyia de la tieta Ramona –la germana del pare– anàvem a missa de vuit, travessant la plaça on se celebrava el mercat dominical. Era tot un espectacle contemplar pagesos i pageses venent pollastres, ous, ànecs, enciams, fesols, faves i fruites del temps. No hi mancaven tampoc xarlatans que venien potingues des d'ungüent d'en Panxo fins a beuratges per tirar avall el contingut del païdor i per minorar els cops de sang. Acabada la missa, era l'hora de l'esmorzar. No recordo cap missa sense haver-hi combregat, cosa que vol dir

que encara no complerts els set anys ja vaig haver fet la primera comunió. L'esmorzar consistia en una xicra de xocolata i una tassa de llet, que ens cruspíem sucant-hi un llonguet que encara conservava tota la flaire del pa acabat de sortir del forn.

Era costum els diumenges d'anar a veure l'àvia Faustina, la meva àvia materna –la baba–, i les tietes –Teodora i Pepita–.

Després venia el dinar i l'assistència a la funció de l'església parroquial que, integrada pel res d'una part del rosari, complementada amb la lectura d'una novena o d'un mes –de Maria (maig), del Sagrat Cor de Jesús (juny), de les ànimes del purgatori (novembre)–, finalitzava amb el cant d'uns goigs o d'alguna cançó pietosa.

Després, a l'estiu i quan feia bon temps, sortíem amb el pare a fer capgirells en l'herba fresca dels marges en suau pendent de la masia de can Planes, el propietari de la qual era el senyor Tomàs Carreras Artau: un gran savi, segons comentari del pare. Com a descans dels capgirells, el pare ens llegia i glossava un tros de la història de Catalunya. O sigui, un bany religiós al matí i un bany patriòtic a la tarda. No és cap meravella, doncs, que tant l'Àngel com jo sortíssim fervorosos amants d'un catolicisme ultrancer i que esguardéssim amb il·lusió el dia en què la nostra terra seria finalment alliberada del jou castellà.

Els Vinyes, de la Celler de Ter

Dels Vinyes de la Celler de Ter el personatge conegut més antic és un Joan Vinyes, existent el segle XIII. La casa pairal era la masia de can Vinyes,¹ a la Celler. Però a can Vinyes ja no hi vivien des de feia uns anys els Vinyes sinó els Codina, on havia nascut el senyor Joaquim Codina Vinyes (1867-1934), bon metge i micòleg. Considerat el pare de la micologia catalana, no solia receptar altra cosa que infusions de les herbes amb què omplia les butxaques de la seva americana.

Els Vinyes, uns fadristerns de la masia, vivien aleshores al nucli històric de la vila de la Celler de Ter. Els meus besavis Joan Vinyes Serra (1818-1854) i Paula Ribas Serra (1824-1899) tenien un hostal –Ca la Paula–, l'únic del poble, on menjaven i feien nit els cerdans i altres treballadors temporers que amb el pas de les estacions baixaven de la muntanya i feien les feines rurals de la plana. La Celler de Ter comptava amb una extensa comarca agrícola, amb un bell munt de cases de pagès disseminades per tota la plana i per diversos vessants de la muntanya: el Plantadís, el Pasteral...

La besàvia Paula era una dona decidida i tenia un caràcter fort. Es va casar i enviudar tres cops. Dels set fills que va tenir, li'n van sobreviure dos: el meu avi Joan Vinyes Ribas (1854-1909), del primer matrimoni, i Jacint Carandell, del segon matrimoni.

L'avi Joan un dia va anar a mercat a Girona i s'hi va quedar a dinar. En anar a pagar l'àpat, el cambrer li va dir que un senyor que estava en un racó de la sala li havia pagat el menjar. S'hi va acostar. La persona desconeguda li va explicar que anys enrere la seva mare li havia salvat la vida. En les trifulgues dels carlins

1. A l'Arxiu Comarcal de la Selva hi ha dipositat el fons Codina-Vinyes. Hi destaca *El Llibre mestre del mas Vinyes* (1791), inventari documental de les escriptures notariales de la família des del segle XIII, amb unes curioses miniatures a l'inici de cada assentament.

ell havia estat detingut per un escamot –no sé de quin bàndol– i el van dur a la plaça de la Cellera. La Paula en adonar-se de la mala sort del noi va intercedir.

—On aneu amb aquest home? Quant en voleu? –digué.

I els va pagar una quantitat de diners pactada. Tot seguit li va dir al noi...

—Entra a casa i ves al darrere que hi ha una porta que duu al carrer. Surt, i que no et tornin a agafar!

L'avi Joan es casà amb Petronil·la Carreras Massaneda, però enviudà poc després de tenir un fill, el qual tanmateix només va viure nou mesos. Es tornà a casar amb la meva àvia Maria Triadó Vila (1860-1939), filla de Ramon Triadó Riquer (1820-1896), flequer del 'cantó' de Santa Coloma de Farners. En Ramon Triadó havia tingut nou fills amb Josefa Vila Macià² (1833-1920?): Rosa –casada amb Gaspar Solà Vila–, Maria, Feliciano, Josepa –casada amb Jaume Llinàs Grabalosa–, Francisca –casada amb Jacint Carandell Ribas, amb qui tingué en Ramon, en Mariano i la Rossita, que tingué les filles Montserrat i Maria Rosa–, Laia –casada amb Martí Fontanet Mas–, Teresa –casada amb el flequer barceloní Nemesi Solà Vila, un fill dels quals fou l'activista cívic i cultural Nemesi Solà Franquesa–, Conxita –casada amb Esteve Climent– i Joan –casat amb Mercè Guitart–.

Reprenent el fil dels meus avis paterns –Joan Vinyes i Maria Triadó–, l'avi va trobar una excel·lent col·laboradora en l'àvia. D'ella vam sentir contar a Sant Feliu de Pallerols la següent anècdota. En queixar-se l'avi que no li sortien els comptes, l'àvia Maria es va treure de sota la jupa un bon bossot de dobles

2. En Ramon Vinyes Vilà, genealogista aficionat, em fa saber que una germana de Josefa Vila –Fèlia– és una avantpassada de Nemesi Ponsatí Solà i de Clara Ponsatí Obiols. També em comenta que els Vinyes tenen un avantpassat –Quitèria Espriu– que provenia del mas Espriu de l'Esparra, un descendent del qual fou l'escriptor Salvador Espriu.

d'or tot dient-li: «Quant et fa falta per arrodonir el compte? En tindràs prou amb això?». El negoci de l'avi era d'allò més bo. Comprava la farina a bon preu i el vi li enviaven de Falset (Priorat) en uns vagons que el tren d'Olot deixava a l'estació de la Cellerà. O sigui, l'avi Joan comprava a l'engròs allò que la Marieta venia a la menuda. L'avi fou alcalde de la Cellerà de Ter els anys 1885-1891 i 1906-1909. Els avis tingueren vuit fills, però només tres arribaren a adults: Joan, l'hereu; Ramon, el meu pare, i Ramona.

El negoci el va continuar el meu oncle Joan Viñas Triadó (1885-1958) –el Noi, tal com era conegut per tothom–. Es casà amb Consol Bosch Duch –la Xelo–, un matrimoni que va tenir quinze fills, dels quals només en van sobreviure deu: set noies i tres nois. Totes les noies van prendre l'hàbit de les Carmelites de la Caritat –vedrunes–, tret de la Lola, que es va fer carmelita descalça. L'oncle va ser alcalde de la Cellerà de Ter els anys 1922-23, 1930-31 i 1934-36.

Dels tres nois, en Joan, el gran, es va casar amb la Maria Vila Torrent i va ser alcalde de la Cellerà de Ter entre els anys 1939 i 1941. El segon, en Nemesi, va començar estudiant al seminari de Girona però durant l'interval de la guerra ajudava el seu pare en les feines del camp. Casat amb Maria Pujolràs, fou alcalde de la Cellerà (1967-1973) tot tenint cura d'una indústria mobiliària dita Mobles Ter. Més tard es traslladà a Girona, muntà una granja i finalment era encarregat del centre cultural Fontana d'Or, lloc d'exposicions i congressos. El petit, en Josep Maria, esdevingué claretià i va passar part de la seva vida a l'illa de Santa Isabel –actualment Malabo– i després a una de les parròquies de Lleida.

Els oncles, quan van trobar massa pesat atendre el negoci de la plaça, van llogar-lo i van anar a viure a Ca la Paula de la carretera, una casa prop de l'estació del ferrocarril, on van continuar el negoci del vi a l'engròs. Tot vivint dels lloguers i del negoci

del vi van poder adquirir el Gurnés, a Plantadís, i cal Ferrer, a la Celler. Posseïen a més el camp de la Creu i l'hort de la Rectoria, un record de la desamortització de les propietats i els béns de l'Església decretada per Mendizábal l'any 1835. Aquesta desamortització, realitzada entre els millors postors, afavorí les famílies més benestants i no pas les més pobres del país.

La tieta Ramona Vinyes Triadó (1892-1982) rebé com a llegítima de l'herència una baga situada al collet de la Palomera camí de Plantadís. No es casà mai i visqué amb el seu germà Ramon a can Peix.

El meu pare, Ramon Vinyes Triadó (1889-1978), era metge, un bon metge. Els metges d'abans eren molt diferents dels d'ara. Per assegurar-se un sou fix comptaven amb les conductes, que els procuraven uns ingressos relativament estables. Les receptes eren invariablement fórmules magistrals, detallant-ne les proporcions de cada component, i el farmacèutic extreia dels pots de vidre o de terrissa les pólvores pertinents. Ningú no parlava encara de les sulfamides, dels antibiòtics ni dels medicaments que van posar de moda els laboratoris i que ho curaven tot: des d'un mal de cap a un desventrellament.

Els únics instruments en ús entre els facultatius eren el termòmetre, el rellotge per comptar les pulsacions i les orelles per auscultar pit i esquena del malalt. Amb els dits per fer pressió sobre determinats òrgans del cos, completaven tot l'instrumental mèdic de l'època.

Aleshores no existien els assistents sanitaris, de manera que totes les injeccions –hipodèrmiques, intramusculars i intravenoses– havia d'administrar-les el mateix metge. De tota manera, el metge de capçalera era molt més que actualment un conseller de família en afers sanitaris i Déu-n'hi-do el que envellia la gent fent cas dels seus consells.

Els metges d'aleshores tenien uns declarats enemics en els 'curanderos', que entenien en tota mena de malures i que en l'única

especialitat en què superaven els metges era en el tractament dels ossos trencats, casos en els quals solien procedir a lo bèstia.

De tota manera jo crec que l'autèntica vocació del pare era la literatura, activitat a la qual es pogué dedicar de ple al moment de lliurar tots els estris mèdics a l'Àngel, el meu germà. L'estil del pare no era rebuscat sinó viu, directe, a rajaploma. L'any 1973 hom li publicà el llibre *Anglès. Notes històriques*, en la confecció del qual passà infinitat d'hores escorcollant els arxius de la catedral de Girona.

El pare era d'una pietat tan severa que podríem considerar-la sinònima d'ascetisme –parlant en protestant n'hauríem de dir pietisme–. Es casà amb Maria Dolors Miralpeix Cairo (1892-1919) i tingué dos fills, l'Àngel (1917-2005) i jo mateix. Després de la mort de la meva mare per culpa d'un embaràs ectòpic, el desencís i el remordiment van menar-lo a una absoluta acceptació del bé de la viduïtat, com diria Sant Agustí.

Era un asceta medieval en ple segle XX. Amb els cabells rapats al número tres, abstemi empedreït –i li agradava el vi–, antitabaquista –i havia fumats cigars–, enemic de les reunions esportives perquè s'hi deien renecs –i havia estat president del Club de Futbol Anglès–, invariablement abillat amb un vestit de color gris, una camisa emmidonada, una corbata negra³ i un capell de feltre a l'hivern i de palla a l'estiu, era, amb la seva talla alta i eixuta, l'estampa vivent d'un santignasi amb americana i pantalons.

Era talment producte de l'ascesi ignasiana que cada any, indefectiblement cada any, se sentia obligat d'anar a fer exercicis espirituals, dels quals cada any sortia amb un nou propòsit de millora de la seva vida espiritual. Membre de l'Hospitalitat de

3. Ramon Vinyes Triadó explica en el seu dietari: «En morir la Lola [Maria Dolors Miralpeix Cairo] em vaig prometre guardar el record estimat d'ella fins a la mort; per aquest motiu no m'he tret mai la corbata negra.»

Nostra Senyora de Lourdes –cada any era un dels metges que participaven en la peregrinació–, el pare era un àvid recercador de les manifestacions divines aquí a la terra.⁴

Pocs dels antecessors meus eren Vinyes sinó Viñas. El canvi fou introduït pel pare en ple règim franquista, després que hagués pogut demostrar que el canvi s'havia introduït per error material durant el segle XIV i mercès a la mediació de Josep Maria Porcioles Colomer (1904-1993), notari originari d'Amer i que posteriorment fou alcalde de Barcelona (1957-1973). Foren efectuades les corresponents rectificacions en els registres civils i eclesiàstics. Malgrat tot, els Viñas de la Cellerà renunciaren al canvi de grafia perquè en el negoci ja eren coneguts com a Viñas.⁵

4. A fi de perfilar una mica més el pare de Joan Vinyes, extraïem aquesta frase del dietari de Ramon Vinyes, redactada l'octubre de 1941: «Una piorrea crònica m'ha privat tota la vida de fer petons als fills.»

5. Els fills d'Àngel Vinyes duen incorporat Miralpeix al cognom Vinyes, per la qual cosa tots els nebots de Joan Vinyes són Vinyes-Miralpeix.

Els Miralpeix, d'Anglès

Dels Miralpeix d'Anglès el personatge conegut més antic és un tal Bernat Miralpeix, del 1390. El meu besavi Pere Miralpeix Morell (1824-1904) fou realment el geni econòmic de la família Peix. Vivia en una casa de la plaça Major de la vila —o de la Constitució o de la República, segons el vent polític imperant en l'avinentsa—, però tingué la gran pensada de construir-se una casa a la part més distant del que més tard seria carrer de la Triassa. Pensava que si la gent es decidia d'anar a viure en terrenys de la seva propietat, en el triangle de camps que arribava al Rissec, i li satisfesia un cens emfitèutic, de segur que hi guanyaria calerons.

És cosa sabuda que un cens era una cosa terrible: un podia edificar-hi i vendre casa i terrenys, però quedava sempre més esclau de satisfer la quantitat estipulada en el cens.

En Pere Miralpeix pogué adquirir els masos de les Romagueres i el Cruset, dues propietats situades al terme municipal d'Osor, i una masia dita can Borrasca, situada al terme de Brunyola, i una altra propietat que he sentit esmentar com la Pineda i que no sé on és. El besavi Pere es va casar dues vegades: de les primeres noces amb Francisca Carreras Blanquera (ca. 1834-1874) va néixer l'avi Àngel Miralpeix Carreras (1865-1903), un home forçut i ferreny que, a diferència del besavi Pere, més aviat escanyolit, guanyava les apostes que feien els joves de donar voltes a la plaça carregats amb sacs de farina.

Les segones noces d'en Pere Miralpeix van ésser amb la Lluïsa Carreras Blanquera —germana de la primera dona i vídua—, que van donar un noi i una noia. Aquest noi i aquesta noia van convertir-se amb el temps en mossèn Tomàs Miralpeix Carreras (1883-1936), assassinat en esclatar la guerra de 1936, i en la germana dominica de l'Anunciata Teodora Miralpeix Carreras (1879-1960), la qual dins l'institut arribaria a ostentar el càr-

rec de Generalíssima, o sigui, la Reverendíssima Mare Mercè Miralpeix.

Tornant a l'avi Àngel –un avi que jo no vaig tenir la sort de conèixer–, sé que era un bon amant de les lletres catalanes. Tot i que potser del moviment de la Renaixença en tenia un coneixement de segona mà, li agradava la poesia catalana tal com sortia de la ploma de mossèn Cinto i del jove poeta Casas i Amigó els quals, juntament amb molts altres, eren representants d'una poesia genuïnament popular, ja que cantava en sintonia amb els sentiments que tothom tenia sobre la Pàtria –plasmada en unes muntanyes, en unes planes i en uns rierols que en són la plasmació visible– i en un món de meravelles plasmat en la paraula fe.

L'avi Àngel es va casar amb l'àvia Faustina Cairo Porcell (1875-1950) quan aquesta era encara una adolescent tan endarrerida a jugar amb les noies de la seva edat que més d'un cop l'havien haguda de cridar perquè donés el pit a la seva primera filla, la Maria Dolors Miralpeix Cairo (1892-1919), la Lola, la meva mare.

I, ja que n'hem encetat el fil, continuem amb la descripció de l'àvia Faustina. L'àvia era filla de Josep Cairo Mannuellas (ca. 1842-?) i Maria Porcell Babot (1845-?). Els Cairo –nom que segons el pare originàriament s'escrivia Cayró– era un nom típic d'una família lleidatana, tot i que l'àvia havia nascut a Montevideo, on havien anat a parar fugint de la fam i la misèria.

He sentit contar una curiosa anècdota de la primera anada dels besavis Cairo a l'Uruguai. Ja a la coberta del vaixell, la besàvia havia perdut el rastre del seu marit –un home d'abundoses patilles i d'una calvície incipient– i anava de proa a popa del vaixell tot preguntant pel Cairo, fins que algú li va fer avinent que si volia anar al Cairo [Egipte] el vaixell no seguia pas aquella direcció.

A Montevideo van muntar una sabateria, i els va anar tan bé el negoci que de tant en tant sentien la necessitat de gas-

tar-se els pistrincs tornant a Catalunya i comprant-hi alguna propietat. Quan l'àvia Faustina tenia deu anys havia travessat el *Charco* set vegades, l'últim viatge per quedar-se a Anglès. De l'última travessa l'àvia recordava que el temporal no els va deixar desembarcar a Barcelona i estigueren a mercè de les ones fins a Marsella. L'oncle Artur contava que un dels entreteniments dels passatgers era caminar guardant l'equilibri seguint les posts de la coberta. El besavi ho feia sense abandonar mai, però, les dobles d'or ben guardades dins un cinturó de cuir.

Al cantó de llevant del carrer del Castell d'Anglès i junt a l'era de can Peix, l'àvia Faustina va construir-hi (1907-1908) una torre segons plànols de l'arquitecte gironí Rafael Masó Valentí (1880-1935), un precursor del moviment noucentista.⁶ No sé si la torre va quedar sense arrebossar per expressa recomanació de l'arquitecte o per manca de cabals, però sé que frondoses enfiladisses cobrien les seves façanes, sobretot la que donava a l'era. Tanmateix sé que el mateix arquitecte Masó recomanava a l'àvia Faustina que, ja que tenia noies, es passessin d'un cap de dia a l'altre regant els rosers de les finestres. En efecte, a cada costat de la part baixa de les finestres hi havia uns suports de pedra picada que sostenien uns testos de ceràmica verda, en els quals jo no hi vaig veure mai altres plantes que atzavares espinoses.

Però l'era de can Peix era un espai obert a tothom, de tal manera que la gent que des de la baixada de l'Empedrat volien anar al carrer del Castell travessaven pel mig de l'era mitjançant un pujantó proveït d'un parell de pedres que feien d'escalons: l'era estava minvada per un dret de pas. L'oncle i padrí meu Artur Cairo Porcell (1881-1943), el germà de l'àvia Faustina, va començar atacant aquest dret amb una estratègia de desgast: ara llevant un esgraó, ara traient-ne un altre, fins que va tenir

6. La casa actualment és coneguda amb els noms de can Peix o casa Vinyes-Miralpeix.

els usuaris del pas ben acostumats a donar la volta a l'era. Havia arribat el moment de tancar-la i convertir-la en un jardí exclusiu de la torre. Dues entrades permetien accedir-hi: una sobre el porxo petit i una altra arran del porxo gran, protegides ambdues portes, de fusta, a la part superior per unes teuladetes en forma de barret que recordava l'estil de les obertures de la torre.

La infantesa

L'àvia Faustina, després de construir la torre del castell, l'havia venuda al pare perquè hi habités amb la pubilla de can Peix, la Lola, la meva mare. La Lola va morir quan jo tenia deu mesos, de tal manera que d'ella no en tinc cap record, cosa que indubtablement influí en el meu caràcter. Vaig poder entendre, de gran, que la mare va morir d'un embaràs ectòpic, una malaltia aleshores mortal.

Ignoro les condicions amb què l'àvia Faustina va vendre al pare la torre del carrer del Castell, però sé que després va administrar, com a usufructuària, el patrimoni de can Peix, atenta sempre al futur de les seves filles. L'àvia es comprà una casa a la plaça de la Rutlla, on anàvem l'Àngel i jo els diumenges al matí. Després sortíem a passejar per la carretera de Santa Coloma amb la tieta Teodora Miralpeix Cairo, que ens contava rondalles: aquest és un dels records més amables de la meva infantesa. Jo soc testimoni de les escorrialles de la cançó popular catalana, com ara: *Els tres tambors*, *La presó de Lleida*, *L'hereu Ri-
era*, *En Serrallonga*, *Muntanyes regalades...* i, sobretot, la *Llegenda del Comte Arnau*, de les quals coneixia la música i la lletra.

Era evident que, d'acord amb el nostre dret civil, el meu germà havia d'heretar tot el patrimoni, i també era clar que, d'acord amb els usos i costums immemorials en el nostre país, el cabaler –també dit fadrister– es decantés per la professió que pogués plantejar menys problemes a l'hereu en el gaudi de la propietat. No pretenc pas significar, amb això, que m'obliguessin a ficar-me al seminari. El camí que van seguir, bé que més llarg, no va pas resultar menys eficaç.

Un dels primers records del pare que em venen a la memòria és la seva taleia a fer-nos canviar el tractament que li donàvem de vostè pel de vós, cosa a què ens va acostumar a còpia de petits pessics cada cop que ens equivocàvem.

A casa de l'àvia Faustina vam aprendre les primeres lliçons de solfeig i de piano, fins al punt que puc dir que primer vaig aprendre a llegir partitures que no pas llibres. Les lliçons van continuar fins al moment que l'Àngel va decidir que ja n'hi havia prou, ja que ho trobava avorrit. Jo hauria continuat, però no podia pas exigir que les tietes dediquessin el seu temps per a mi tot sol.

Devia ésser molt petit, perquè jo només recordo la següent anècdota per haver-la sentida contar a la tieta Teodora. Es veu que un diumenge ens havíem quedat a dinar a casa de la baba i a les postres van treure una ampolla de Delapierre —un xampany de segona categoria que l'àvia s'excusava de comprar-lo de tant en tant perquè només valia cinc pessetes— i l'àvia i tietes van intentar de comprovar els progressos de l'alfabetització de l'Àngel, el meu germà. Ell va lletrejar amb penes i treballs la paraula 'extra', que va ésser corejada amb aplaudiments i paraules afectuoses. Mentrestant jo devia fer cara de circumstàncies ja que no entenia com podien alabar-lo tant, i de seguida vaig dir que jo també ho sabia llegir. En efecte, vaig llegir d'una correguda «e-equis-te-erra-a». Jo no sé si vaig llegir o només vaig recordar les lletres llegides pel meu germà, però sí sé que a la classe de mossèn Eduard —una escola de primeres lletres, com les que avui en dirien un 'jardí d'infància'— vaig passar molt ràpidament d'una classe inferior a una de superior.

De petits petits, a més dels llibres de 'lectures' que passàvem a l'estudi —els nens anàvem a l'estudi, i les nenes, a la costura, que jo no en recordo d'altra que la de ca les monges— a casa llegíem sempre llibres i revistes infantils en català, com el *Virolet* i l'*Esquix*. Així, aquell any en què el pare presidia una reunió d'exercitants a l'església de Santa Magdalena, quan vaig sentir que en Joan Vinyes llegiria una poesia nadalenca, vaig quedar mig mort de por.

—Jo? Estàvem arrupits en un racó els dos germans i el bon amic Pere Bassols Barcons, en Pere de ca l'Antic.

—No et dius pas Joan Vinyes, tu? Doncs, vine, que ens llegiràs una poesia de Nadal.

En recordo que em vaig encallar una vegada per haver confós nom amb món, però, segons l'oncle Artur, que era present a la reunió, me'n vaig sortir més bé que alguns adults.

La veritat era que el pare devia ésser una mena de corcó per al rector de la parròquia, mossèn Lluís Genís. Una de les coses que els havia enfrontat era la missa del gall, la nit de Nadal, quan la litúrgia d'aleshores permetia la celebració d'una missa a la mitjanit, tot i que aconsellant un dejuni natural a partir de les deu per a les persones que desitgessin combregar. El rector objectava que l'experiència li aconsellava desistir de la celebració d'aquesta missa perquè la gent s'emborratxava. Aleshores el pare havia trobat la solució de Santa Magdalena, una antiga possessió parroquial, on el grup d'exercitants estaven units fins a la mitjanit.

En sortir de l'escola de mossèn Eduard —no recordo com l'anomenàvem— vaig anar a l'escola nacional i que segurament servia per a tots els nois del poble, que pel cap baix seríem uns dos-cents. L'ensenyança consistia en cal·ligrafia, aritmètica, gramàtica, geografia, geometria... En allò que més insistia el mestre era en l'aritmètica, perquè els pares volien que els nois tinguessin nocions clares sobre la comptabilitat, ja que «per això els enviaven a estudi». Totes les explicacions del mestre i tots els llibres eren en castellà, puix que la Dictadura així ho manava. Els infants no tenien necessitat de carretejar llibres ja que només teníem *L'Enciclopedia* de Dalmau Carles Pla, de Girona, que servia per a tots els cursos.

Amb dos-cents vailets de totes les edats ficats dintre d'un local, podem molt bé afigurar-nos que l'estudi era una olla de cols, però ens equivocaríem: la tàctica del mestre consistia a fer que els més grans ensenyessin els més petits, fent-los repetir, per exemple, les taules de multiplicar.

Un home tan familiaritzat amb l'ascesi ignasiana, el pare havia d'ésser exigent amb els seus propis fills. A nosaltres dos, la vida de pietat, parroquial i familiar, ens havia d'entrar per ulls, nas i orelles: no podíem faltar a cap de les principals funcions parroquials: a una de les quatre misses dominicals, on anàvem a combregar —des de la primerenca edat dels set anys, quan férem la primera comunió—, a la funció de la tarda del diumenge, que no consistia mai en un rosari a seques sinó seguit per les devocions del mes de maig, dedicat a la Mare de Déu; del mes de juny, dedicat al Sagrat Cor; del mes d'octubre, amb insistència especial en el sant Rosari; del mes de novembre, dedicat a les ànimes del Purgatori... Un diumenge de cada mes hi havia una petita processó dins l'església amb el cant dels goigs del Roser; un altre diumenge, el cant dels goigs amb el besamans a la Mare de Déu del Remei, patrona de la vila; i un altre diumenge, la processó que sortia per la porta petita de l'església i entrava per la gran, portant el rector la custòdia, amb cant de goigs...

Altrament, tenien gran acceptació entre els feligresos els novenaris, els octavaris, els tridus, els quals eren dedicats a diverses advocacions de la Mare de Déu o dels sants i, en especial, el novenari de les ànimes del Purgatori. Era quan l'altar major, disposats els seus graons com un escenari teatral, es cobria de figures de pecadors i pecadores, entre les quals no mancaven capellans lluint la seva coroneta, bisbes amb la seva mitra, frares amb les seves barbes i monges amb la seva toca. Les seves siluetes apareixien envoltades de flames recargolades que resplendien esgarrafosament dins la densa penombra de l'església emmudida, mentre el pare predicador comentava amb veu apocalíptica les terribles tortures a què serien sotmeses les ànimes fins que fossin totalment esborrats els pecats venials —dels quals ningú, pràcticament ningú, era prou sant per alliberar-se'n— i entrar després en el cel. Calia, doncs, pregar per les ànimes aplicant-los rosaris, indulgències, parenostres, misses...

—Noi, aquest sí que en sap...

—Sí, noi. Conta unes històries que fan venir la pell de gallina.

Així ponderaven els vaillets els dots oratoris del predicador.

Al diumenge de la cloenda del novenari hi havia l'encant de les ànimes, a la plaça de la Doma, adjacent a la rectoria. Els pagesos hi contribuïen amb els productes dels seus camps –carbasses, pomes, blat de moro, avellanes, gallines...– que després se subhastaven per satisfer l'estipendi del predicador i de les misses que se celebrarien a la parròquia en sufragi de les ànimes del Purgatori.

El pare també ens havia acostumat a acompanyar els combregars –viàtics– els quals, perquè poguessin comptar amb una comitiva una mica digna –solament d'homes–, solien tenir lloc a la vesprada. El toc de campanes pertinent anunciava la imminència de l'esdeveniment.

—A qui combreguen, Mercè?

—A la vella de can Patllari. Ja fa dies que jau i sembla que té mala peça al teler. Aquest dematí l'han extremunciada i només li falta el combregar.

—Pobra dona. Li ha arribat l'hora.

Perquè, amb una precisió gairebé matemàtica, el viàtic i l'extremunció eren el preludi de la mort.

Ho anunciaven també les campanes, l'endemà passat:

—És per la Patllària, que abans-d'ahir la van combregar. Ja els ho va dir el senyor Ramon, el metge: «Feu-la extremunciar i combregar, que això s'acaba»: I, te fot, que no anava pas gaire equivocat.

En el senyor Ramon –i també, per què no?, en els altres metges– el senyor rector tenia un bon col·laborador perquè cap moribund se li escapés a l'altra vida sense el consol dels sants olis, de la confessió, de la comunió i de la recomanació de l'ànima.

Perdoneu, però no em sé estar de descriure amb algun detall el marc dins el qual es va forjar la meua pietat: la meua i la dels altres nois de les bones famílies de la vila. Si ara esmento el rosari i els altres exercicis piadosos és perquè el rosari sempre em va semblar una llauna, i les altres devocions, llauna i mitja. I si he fet referència a l'acompanyament dels viàtics és perquè el pampallugueig dels ciris dels acompanyants i la figura del rector amb el vel humeral cobrint el copó amb les sagrades formes traïen un encanteri tan emparentat amb la religió com amb la màgia. Altrament, no deixava de causar un cert impacte el fet que la gent s'agenollés devotament al pas de la comitiva que duia el confort espiritual a una ànima que aviat despertaria en un món millor.

És possible que aquests fossin els sentiments compartits per tots els nois de la meua edat, amb la diferència que si als altres els eren suggerits en una tonalitat de do menor, en mi ho fossin, per obra i gràcia de l'ambient familiar, en una altra de do major, o sigui sense els tres bemolls pertinents. Penseu que a casa no es va deixar de resar el rosari ni un sol dia del sant món —tret que ja l'haguéssim resat a l'església—. El pare, en tornar de missa primera i abans de començar les visites del diumenge —els pagesos aprofitaven el mercat dominical per anar a missa i fer-se visitar pel metge—, passava una bona estona contant-nos a l'Àngel i a mi la història de Jesús.

Al pare i a la tieta Ramona devem els dos germans el rigorisme ignasià que presidí la nostra formació. Havia arribat a ésser, a casa, gairebé tòpica, la burla que hom feia del sexe femení, de les dones, tractades de «mal bestiar», fins i tot per la mateixa tieta.

Un altre detall. En una paret del menjador hi havia penjat un quadre on, com en una gràfica, s'apunten diàriament les faltes comeses per nosaltres dos —quatre botzinades, dues rebel·lies, una plantofada al germà...— i les bones accions, el nombre

de les quals no arribava mai a igualar el de les faltes. En acabar-se el mes, el quadre era comparat amb el del mes anterior i era més previsible d'esperar-ne un reny que no pas una lloança. A més a més, les faltes havien de merèixer un càstig: per a l'Àngel, que bevia vi —tan poquet que era com si no en begués—, el càstig consistia en la prohibició de beure'n —«una cosa que no li farà cap mal»— i per a mi, que no en bevia de vi, consistia a beure aigua calenta a l'hora dels àpats.

Allò que el pare no podia suportar eren els capricis. I els capricis, contemplats sota una òptica ignasiana, comportaven una submissió absoluta a l'autoritat paterna. El pare sempre tenia raó i, per tant, era digne del màxim respecte. Insistent en una tradició ja caduca, volgué que el tractéssim de vós i, quan jo ja era capellà, encara s'entossudia que jo li fes l'amistat⁷ en llevar-me i abans d'anar a dormir.

Un caprici, que ell considerava intolerable, era que un manifestés que no li agradava un menjar determinat: «Potser a algú no li anirà bé una menja determinada, però no es pot dir mai: 'Això no m'agrada'. I, com que a mi no m'agrada el morro de porc pels pèls que hi trobava —vaig ésser tan ingenu que ho vaig manifestar—, vaig passar un any i mig menjant diàriament morro de porc fins que —no tan ingènuament— vaig declarar que ja m'agrada.

Als dos germans ens encantava, no cal dir-ho, d'anar a jugar a la plaça, amb els altres nois. Era més divertit, amb els sorollosos partits que hi feiem de futbol, de bèlit,⁸ de saltar i parer i, sobretot, fent guerres, que no pas quedar-nos a jugar al jardí, tots dos sols o acompanyats d'en Pere de ca l'Antic —un amic que el pare ens havia triat i que entrava a casa nostra sempre que volia—.

7. 'Fer l'amistat' significa saludar una persona besant-li la mà.

8. El bèlit és un joc en què un jugador pega amb un bastonet sobre el cap d'un altre bastonet més curt per fer-lo saltar i llençar-lo el més lluny possible.

Els permisos per sortir a jugar a la plaça eren rigorosament dosificats, controlats inquisitorialment.

—A la plaça, una altra vegada? Però, no teniu prou espai per jugar aquí, a casa? No en teniu prou amb en Pere que encara vulgueu més companys?

Però era clar que a la plaça era més divertit. El que era cert, tanmateix —i ara me n'adono—, que tan bon punt el pare o la tieta deixaven de sentir la cridòria dels vailets corrent darrere la pilota, venien a rescatar-nos de la influència, possiblement perjudicial, d'uns nois pujats en ambients més 'malsans'. I, ara que hi penso, les pilotes eren fetes, gairebé sempre, de draps. Les de goma, de la mida d'una taronja, suscitaven sobre el seu propietari l'enveja de tots els altres.

Naturalment, jo anava a estudi. I també, naturalment, hi vaig aprendre alguna mala paraula. Per intuïció, jo sabia distingir el vocabulari col·loquial del que s'emprava a casa. Per tant, mai no deia a casa cap de les paraulotes d'alguns companys. Un dia, però, se'm va escapar de dir a l'Àngel:

—No m'empipis més perquè et cardaré una fava!

Què vaig haver dit, Mare de Déu! La reprimenda de la tieta va durar vuit dies. Se'n van assabentar el pare i l'àvia, i tothom es feia creus que entre els bordegassos circulessin paraules tan baixes. I tant, que no hi tornaria més! ¿I què hauria passat si en comptes de dir empipis hi hagués posat aquella altra paraula que deien els nois més barroers i que era emprenyis?

Entre els vailets circulaven també lliçons de sexualitat, a càrrec d'uns o d'altres, segons els graus de confiança existents entre uns i altres. La informació no procedia mai del pare o de la mare, sinó que era transmesa de vailet a vailet quan el vailet mestre comprenia que el vailet deixeble havia assolit una certa maduresa: quan era observable algun canvi en el propi cos o en el d'alguna germaneta.

—I, d'on et penses que venen els nens, idiota?

Heus ací una pregunta que em va deixar perplex. A casa no s'havia parlat mai ni de París ni del pou de Santa Bàrbara —que era el lloc on els pares de la nostra contrada anaven a cercar els nadons, que hi naixien per generació espontània—: la llegenda, massa infantil, no havia entrat tampoc a casa. Els nens petits eren un voler de Déu. Ara, com que a casa hi mancava la mare, jo no havia tingut ocasió de contemplar un canvi estrany en la silueta femenina. Les dones grasses que veia pel carrer eren dones grasses, i prou. Vet ací una pregunta que no sabia com contestar.

—Burro! Els nens els fan el pare i la mare. Eh que tens titola, tu? Doncs, quan siguis gran t'hi creixeran pèls a tot el voltant, com ja n'hi han crescut al meu germà, i se t'engruixirà. Les dones tenen una titola més ampla, i la de l'home s'hi fica a dins i en raja un suc. I d'aquí venen els nens. Mira...

I en un tros de paper va fer uns dibuixos de com s'ajeien l'home i la dona per fer nens.

Jo vaig quedar esborronat. El cas és que no m'ho vaig creure. I no m'ho vaig creure per una raó molt senzilla: perquè no m'afigurava el pare capaç de fer una acció tan reprovable. El pare i la tieta Ramona ens havien recomanat sempre tanta pulcritud en el tacte i en la mirada de certes parts del cos que no era imaginable que un cristià com ell hagués comès un pecat tan esgarrifós. En anar a fer el riu jo procurava —quan encara no hi tenia cap sensació— de no mirar el penis perquè hauria estat una mirada immoral. I, quan aquell company m'explicava, dibuixant-les, unes coses tan deshonestes, cometia un terrible pecat. I jo també hi havia col·laborat. Quin sofriment, Déu meu!

No me'n vaig confessar, perdut entre la por, la vergonya, la sospita de si, ben mirat, jo havia tingut, al moment de la indagació, plena consciència d'estar cometent un pecat. És terrible el que vaig sofrir, durant molt de temps, per culpa d'aquell pecat esgarrifós, origen al seu torn de confessions i comunions

presumiblement sacrílegues. Però només de pensar en la possibilitat de parlar-ne amb el meu pare o amb el confessor em deixava glaçat.

Quan, al cap d'un temps, el pare em va agafar un dia a part i em va dir que havia arribat el moment d'explicar-me tot allò que la gent deia de Santa Bàrbara i de París sobre l'origen de les criatures i que aquestes eren el resultat d'unes pólvores que el marit posava dins el cos de la muller –sense altres detalls sobre aquesta angèlica fecundació–, jo vaig fer com si vingués de l'hort. Tampoc no em vaig atrevir a fer cap altra pregunta. El pare es degué sentir satisfet que fins als deu anys el seu fill petit s'hagués mantingut innocent.

No faig responsable el pare d'aquesta inòpia ètico-intel·lectiva que acabo de descriure per la senzilla raó que, malgrat la seva professió i en condicions, per tant, de proporcionar al seu fill idees més cabals sobre el procés generatiu de l'espècie humana, no deixava tanmateix d'ésser un producte de la moral ignasiana. El que em revolta de la seva manera de comportar-se amb mi és que de vegades hagués recorregut a la mentida per sortir del pas. Potser perquè jo soc de caràcter sincer no li justifico que m'enganyés fins a l'edat de deu anys amb la llegenda dels Reis Mags –més d'una encesa discussió havia sostingut amb algun company defensant la veritat de la màgica llegenda recolzant-me en l'autoritat del pare– i que em mentís sobre la realitat de la circumcisió. Durant el seu comentari sobre la festivitat de la circumcisió del Senyor li vam preguntar en què consistia aquella cerimònia jueva. «Circumcisió vol dir fer un tall tot al voltant de la pell, *circum* –ens deia tot mostrant-nos el canell de la mà–, així». Qualsevol criatura s'hauria cregut, si més no ho vaig entendre jo, que la circumcisió era un tall fet al voltant del puny. Aquesta confusió la vaig mantenir fins que un seminarista d'un curs més avançat de teologia em va treure de l'error tot mofant-se de mi.

El sexe era una cosa dolenta, horrible, i la sola mirada del penis era d'una gravetat absoluta. I per tant, els nois que anaven a nedar al Ter, a la gorga d'en Biel, entre Anglès i la Cellera, com que es cabussaven nus de pèl a pèl, eren uns depravats. També les dones que anaven a rentar-se al rec de les Dones, en un indret ben resguardat per canyars, devien ser unes descara-des, tot i que cap home no s'hauria atrevit a anar a mirotejar per aquells voltants.

Unes nenes, cosines meves, que passaven l'estiu a Anglès, van tenir l'acudit d'anar-hi.

Cap al rec, doncs, proveïdes d'uns flamants vestits de bany. La burla de què van ésser objecte per part de les autòctones fou sonada:

—Les finolis... Per rentar-nos, malament ens rentaríem si ens tapàvem el conill.

Segur que no faltaria el *voyeur* que s'hauria instal·lat en un indret a propòsit, però la veritat era que la gent normal evitava el pas pel camí que es desviava cap a aquell indret: si els homes tenien dret a banyar-se a l'aire lliure, també ho podien fer les dones.

Aleshores eren molt poques les cases del poble que tinguessin cambra de bany. Una de les primeres que va instal·lar una dutxa fou l'àvia Faustina, a la casa que tenia a la plaça de la Rutlla. La dutxa funcionava a base d'un serpentí que escalfaven les flames d'un diari encès. La baba ens va invitar, a l'Àngel i a mi, que ho anéssim a provar. Efectivament, vam comprovar que la cosa era un gran invent. En fer el paquet de roba bruta, la baba va exclamar:

—I això tan moll, què és?

—Són els calçotets que hem fet servir per dutxar-nos.

—Què diantre! Si un es dutxa en un local tancat, sense que ningú el pugui veure, no n'hi ha necessitat! Un s'ha de poder ensabonar bé, i uns calçotets són una nosa. Digueu a la tieta Ramona que una altra vegada no cal que us prepari res...

L'àvia, tot i la seva superior amplada de màniga, ens havia assegurat que al mig de les parelles que ballaven hi havia un dimoni tot rient. Per tant, si un es moria ballant se n'anava de dret a l'infern. Les tietes, Teodora i Pepita Miralpeix, filles de l'àvia Faustina comentaven que jo en anar a veure l'àvia i en passar pel davant de la sala de ball de Cal Moliner girava el cap a l'altre cantó per no mirar la cortina vermella que tapava la vista d'aquella antesala de l'infern.

L'educació que vaig rebre de la família, doncs, no era pas medieval, per la simple raó que a l'Edat Mitjana hom cantava cançons de taverna a lloança del vi i que celebraven les opulentes rodoneses corporals de la molinera i les trapelleries del fill del moliner. L'educació que jo vaig rebre pretenia substituir les manifestacions espontànies per altres de controlades: com qui diu, la claror del sol per una altra de fanalets. No cal dir que no vaig arribar mai a anar al cinema, un espectacle que feia les delícies dels meus companys, que l'endemà comentaven les facècies del Prim i el Gras i imitaven els passos d'ànec del Charlot. Òbviament, tampoc no vaig tenir mai la possibilitat d'ésser testimoni de com era un ball.

Si tot era inducció al pecat, si teníem barrat l'accés al futbol i al cinema, ¿quina sortida tenien aquell parell de colomins que la divina providència li havia confiat sense que els afectés la podridura ambiental? De molt menuts, el pare ens duia les tardes dels diumenges a fer capgirells sobre l'herba dels prats que, als afores de la vila, separaven el bosc de la terra de conreu, i aprofitava els descansos per donar-nos lliçons d'història de Catalunya. Quan ja érem massa grandassos per passar tota la tarda fent tombarelles va trobar la solució d'ocupar la tarda de les festes invitant-nos, als dos germans i a en Pere de ca l'Antic, a fer la competència al cinema. Com que teníem molta afició a fer putxinel·lis, ens va donar tot el seu suport per entretenir els nens més petits que nosaltres fent-ne sessions.

En un principi les sessions tenien lloc els diumenges a la tarda al porxo petit i com a entrada s'havia de satisfer una agulla. Més tard l'agulla es va canviar per un *retrato* vermell, que valia la meitat d'un de color blau: eren les tapes d'una capsa de cerilles. Tal era la moneda que feiem servir els nois i que certificava el poder adquisitiu de cadascú. Amb els *retratos* podíem comprar boles, baldufes, pilotes, bastons ja preparats per jugar a bèlit, espases per fer la guerra, casquets de paper... Això va durar fins al dia que algú ens va advertir que amb aquesta moneda no aniríem enlloc. Aleshores vam decidir de fer pagar una entrada de cinc cèntims i que les sessions dels putxinel·lis tinguessin lloc al porxo gran, on vam assolir, en una ocasió, una entrada de gairebé tres-cents menuts.

Perquè poguéssim assegurar les criatures vam aconseguir —o bé algú gran va aconseguir— que els bancs que al matí havien servit per a les pageses venedores al mercat, l'Ajuntament ens els cedís per a les criatures a la tarda.

Recordo la manera d'empescar-nos el guió de la propera funció, la qual depenia dels personatges amb què comptàvem: la Mort, el Dimoni, la Quitèria, una parella de la Guàrdia Civil, un Pagès amb barretina, un Nen i un Home amb bigoti. Amb el temps es va anar ampliant el nombre de personatges, cosa que ens permeté eixamplar els arguments de les comèdies, malgrat haver comprovat que l'èxit depenia del nombre de sorolloses bastonades amb què s'acabava la funció.

Per demostrar que els putxinel·lis tenien cames vam representar una vegada *La lladregada del pou sec*, obra de mossèn Francesc Gay (1889-1936), en la qual una banda de lladres s'amagaven en un pou sec, i per baixar-hi i per sortir-ne havien d'exhibir uns camals de pantalons acabats en unes sabates. Però això requeria que el brocal estigués tallat per darrere a fi que hi poguéssim passar la mà del titellaire.

Les actuacions de putxinel·lis es van anar complementant amb la col·laboració de persones grans amics del pare, amb la

narració de contes mitjançant escenes projectades per una llanterna màgica i amb exhibicions de l'home Petit, que arribava sempre dins una capsa gran fins al moment de la seva actuació, que consistia a respondre algunes preguntes i a ballar damunt una taula movent mans i peus.

Sabent que les bones comèdies eren en vers, jo també en vaig fer una que representava uns lladres sorpresos per una parella de la Guàrdia Civil que parlaven també en català i que l'únic tret que els distingia, com a guàrdies, eren els cognoms de Gutiérrez i de Pérez. No la vam representar mai perquè mai ens vam veure amb cor d'empollar-nos una tirallonga de versos que valien el que podien, però, això sí, perfectament rimats. Em sap greu que s'hagi extraviat perquè ara en podria deduir quina era aleshores la meva facilitat redaccional.

Els diners de les entrades van servir per pagar-nos un viatge de tres dies a Montserrat, després d'estrenar la carretera de Sant Hilari Sacalm recentment construïda i quan encara no s'havia inaugurat oficialment [1925]. Recordo les fortes discussions a la font Picant de Sant Hilari amb els guardians de la carretera, que finalment permeteren el pas dels autocars. L'excursió a Montserrat va representar tot un esdeveniment per al poble. Els romeus eren cosa d'un centenar, encabits en quatre autocars de la marca Hispano Suïza, un dels quals va fer figa tot pujant de Monistrol al monestir de Montserrat. Com que no era possible reparar degudament l'avaria, per a la tornada la gent s'hagué d'acomodar en tres autocars, tret d'uns pocs que es van resignar d'ocupar alguns seients de l'autocar avariats. Aquest era arrossegat per una corda que es trencava a cada estrebada que forçosament li comunicaven els canvis de rasant de la carretera del Maresme. I com que els correus no funcionaven, vet aquí que el rector, que ens esperava amb la creu alçada a entrada de fosc, tip d'esperar se'n va tornar a la rectoria mentre nosaltres passàvem la nit fent gatzara en sentir els acudits amb què l'on-

cle Artur celebrava cada rompiment de la corda. Vam arribar a Anglès ja ben entrat el dia.

En el porxo petit muntàvem el pessebre, que era construït a la manera tradicional, amb muntanyes de molsa enfarinades de blanc, amb cases de pagès envoltades de camps on llauraven parelles de bous i pastors que vigilaven les ovelles. El conjunt era protegit per una gran volta celestial amb milers d'estrelles rodones que suggerien la nit de Nadal. El pare n'era l'artífex però la molsa l'haviem anada a cercar nosaltres en companyia d'en Pere Coc, un vell company de l'avi Àngel que vivia en una casota propietat de can Peix. Un robust tronc d'arbre i un graó per pujar-hi la canalla indicava el lloc des d'on s'havia de contemplar el diorama, del qual nosaltres, els nois, érem responsables que cap dels vaillets visitants intentés sostreure alguna figura.

El pessebre es devia desmuntar l'endemà del dia dels Reis –l'Epifania– perquè calia deixar espai per a la benedicció dels animals –cavalls, burres i mules– que tradicionalment s'havia celebrat a l'era d'en Peix. Recordo l'era, ja convertida en jardí, amb tot de parterres amb voreres de boixos retallats i centrats per un brollador, del qual generalment se n'havia de rompre el gel per a major solemnitat de la cerimònia fent funcionar el brollador el dia de Sant Antoni. A la tieta Ramona li costava recollir un pomell de violetes per lligar a la mà del sant. Després de la benedicció dels animals hi havia curses de cavalls, en les quals sempre resultava vencedor el cavall del tinent de la Guàrdia Civil. Recordo, encara, la cara d'esverament que va posar la tieta Ramona quan jo vaig comentar que el cavall del tinent tenia «uns ous així de grossos», entenent per 'ous' els músculs pectorals. La celebració de la benedicció d'animals a l'era va durar fins al dia que el rector va decidir que la celebració tingués lloc davant mateix de l'església parroquial.

En una ocasió vam anar amb el cotxe a Llagostera, per a un dia de recés espiritual convocat exclusivament per a homes.

Com que l'Àngel i jo érem petits i no calia que tot el sant dia el passéssim sense dir res, el pare ens va confiar a una família d'un metge molt magdalenòfil: o sigui, convençut de la santedat de la mística Magdalena Aulina Saurina,⁹ una visionària de Banyoles que es trobava tot just al començament de les seves manifestacions catatònico-religioses.

Durant el dinar i asseguts els dos germans a dreta i esquerra de la Magdalena Aulina, vam ser testimonis d'un dels seus raptes místics: tot d'una va girar els ulls en blanc i es va quedar bona estona com en un transport extàtic. Al començament de la tarda, a la capella particular de la mansió, va celebrar-se una funció religiosa amb exposició menor del Santíssim Sagrament: la Magdalena hi va fer una prèdica, adreçada a tots els assistents, que eren els familiars i amics de la família, durant la qual tota l'estona va estar amb la mirada extraviada. El pare ens va passar a recollir al final de la diada. Comentant dies més tard les experiències de Llagostera, jo vaig manifestar contra l'opinió del pare i de l'Àngel, que «allò de la Magdalena m'havia semblat una comèdia». La tieta Ramona s'indignà: «A veure si tu en voldràs saber més que el pare, tros de presumit». Jo vaig suportar el xàfec sense afegir-hi paraula, però en el fons convençut que en la Magdalena no hi havia res de miraculós.

El senyor rector de la vila havia muntat una preceptoria, una rèplica en petit d'un seminari menor, on podrien cursar els dos o tres primers cursos de llatí els nois d'Anglès i la comarca que tinguessin vocació per al sacerdoci. Mossèn Lluís Genís va equipar una sala de la rectoria amb uns bancs sense respall i sense pupitre i, amb el sol ajut d'una canya llarga, d'una

9. Magdalena Aulina (1897-1956) fundà a la dècada del 1920 Casa Nostra i l'Institut Secular d'Operàries Parroquials. Anys després, el bisbe Cartaña condemnà aquesta tasca d'apostolat com a herètica. El 2006 l'Església catòlica obrí un procés de canonització a Magdalena Aulina.

pissarra i d'un mapamundi penjats a la paret, va llançar-se a l'apostòlica tasca de ficar dins la closca d'una dotzena de vaillets no gaire res més que les cinc declinacions dels substantius i les quatre conjugacions dels verbs llatins.

Un dels qui s'hi van apuntar va ésser el meu germà, amb el consentiment del pare –religiós fins a l'extrem que no li hauria sabut greu que l'hereu fos sacerdot– però no pas de l'àvia, que trobava que el gran, l'hereu –així ho manifestava sense embuts en les esporàdiques visites que els nets fèiem a casa seva–, s'havia de deixar córrer això d'estudiar per capellà. El petit era una altra cosa –quina altra cosa?, jo no ho entenia–. El cas és, però, que el meu germà es va atrevir a dir al pare, a suggeriments de l'àvia Faustina i a l'any i mig d'assistir a la preceptoria, que ell no tenia vocació de capellà. L'àvia havia trobat la paraula màgica. En vista de la manca de vocació del fill gran, el pare va convenir que el fill gran encara era a temps de començar una altra carrera: faria la que li plagués si demostrava que tenia capacitat; si no estava, però, en condicions per a estudiar, es podria molt bé dedicar a l'honrosa professió de pagès, tenint cura al mateix temps de la hisenda pròpia.

L'aventura de la preceptoria se'n va anar en orris al tercer curs. Els nois –o llurs pares– van anar comprovant, l'un darrere l'altre, que això del llatí no servia pas gaire per guanyar-se la vida, que el rector no els permetia d'anar al cinema els diumenges i que les noies se les havien de mirar de lluny. Tots ells van anar admetent que no tenien vocació.

Al pare se n'hi havia escapat un, però no deixaria que li fugís el segon. El pare i l'àvia per primer cop van estar d'acord sobre el destí de la meua persona: «En Joan és diferent».

Recordo que un dia el pare em va fer llegir el llibre *Excel·lències del sacerdoci*, del Foment de Pietat Catalana, d'on es desprenia que no hi havia ocupació més digna ni més excelsa que la de servir Déu des de l'estat sacerdotal: el capellà estava dotat

d'uns poders tan extraordinaris com el de fer entrar mitjançant el baptisme a la barqueta de Pere —fora la qual no hi havia salvació possible—, perdonar els pecats comesos pels penedits, renovar el drama del calvari mitjançant el sacrifici de la missa i facilitar el passaport per al cel mitjançant el sagrament de l'extremunció. El llibre fou el 'cop de gràcia' definitiu: per a un infant acostumat a acompanyar tots els viàtics amb el ciri a la mà, avesat a assistir a totes les funcions i a escoltar tots els sermons amb què els pares predicadors enaltien les diferents devocions populars durant l'any, un infant acostumat a anar en processó a implorar el benefici de la pluja, la lectura del llibret no va fer sinó corroborar-me que l'única solució raonable era dedicar tota la meua vida al servei de Déu i de la Santa Mare Església.

De tota manera quan el pare em va preguntar si començaria la carrera aquell curs o el següent, no vaig dubtar a contestar que al següent. Segurament que pressentia que s'esgotava una de les etapes més felices de la meua vida, l'única sense cap de les preocupacions pròpies de la gent gran. Jo no sabia pas en què consistien les preocupacions, però sospitava que eren quelcom terrible, tan terrible que el seny, patrimoni de les persones grans, comportaria necessàriament: «Amb el seny, prou vindran les preocupacions», deia el pare.

La solució ideal fou aleshores el seminari col·legi del Col·lell: allí, mentre l'Àngel estudiaria el batxillerat —tot intentant de treure el màxim partit possible de les ensenyances rebudes a la preceptoria—, jo començaria la carrera sacerdotal.

El dia 10 de setembre de 1930, en una nit de llamps i trons i d'un vent huracanat, la tia Francisca Triadó havia vingut a fer companyia a la tieta Ramona, tota esporuguida a causa del fort vent. El terrible vent, en efecte, va ensorrar una paret que rematava la torre damunt la teulada que cobria l'habitació on dormien les dues dones, situada al costat mateix d'on dormíem nosaltres. El terrabastall fou esfereïdor.

L'Àngel es va despertar i va agafar la campana de les ànimes, que té molts cents anys, i va sortir a donar voltes a la plaça fent sonar la campana i demanant auxili. Era la mateixa campana que l'hereu Peix havia fet sonar al vespre de segles enrere pels carrers del poble tot demanant un parenostre per les ànimes del Purgatori, i que havia fet dir al canonge Josep Miralpeix des de Roma [1680]: «Sobretot recordeu que l'hereu de can Peix faci sonar cada dia al vespre la campana de les ànimes, puix estic segur que si la nostra casa ha romàs fins avui és a causa d'aquesta devoció...». La profecia es va complir quan en deixar de tocar la campana efectivament es va extingir el nom de la família [Miralpeix]. La darrera vegada que es va tocar fou pels volts de l'any 1870, a les darreries de la guerra carlina, quan uns soldats ventaren un parell de clatellades a l'hereu Miralpeix per obligar-lo a tornar a casa.

Jo també em vaig despertar, però inconscient del que passava el primer que se'm va acudir és que havien entrat lladres, tot cercant a les palpentes un tiragomes per fer punteria en l'ull d'un dels lladres i deixar-lo borni.

La casa es va omplir tot seguit de gent que van començar a treure la runa per la porteta que donava a la nostra habitació. Les dues dones van tenir la sort que les bigues de la teulada van resistir el pes de les pedres i maons de la paret caiguda i de les teules de la teulada ensorrada. La tia Francisca en va sortir amb la fractura d'una cama, i la tieta Ramona, amb l'espina dorsal malmenada; durant un parell d'anys va haver de carretejar una cotilla protectora de l'espina.

Precisament havia estat la nit de la visita pastoral del bisbe de Girona, el valencià Josep Vila Martínez –bisbe entre 1925-1932–, que a l'endemà va venir a casa a fer una visita de compliment. Jo em recordo a mi mateix espiant acompanyat d'en Pere, des de darrere la porta del quarto de cosir, la sala d'entrada plena de gent. En parlar català, el bisbe deixava anar frases tan gracioses com aquesta: «Pateixen els rics, pateixen els pobres i pateixem nosaltres».